

SCHAKEL 26

Port Betaald

DECEMBER 2022

Drenthe
Fryslân
Groningen e.o.

**HUMANISTISCH
VERBOND**

De SCHAKEL, is het ledenblad van de afdelingen Fryslân, Groningen e.o. en Drenthe . van het Humanistisch Verbond.

De Schakel verschijnt 4 x per jaar.

de komende nummers:

3 maart 2023 **deadline 10-2-2023**

9 juni 2023 **deadline 18-5-2023**

8 september 2023 **deadline 11-8-2023**

8 december 2023 **deadline 17-11-23**

REDACTIEADRES SCHAKEL

Baukje Scheppink
Vijzelstraat 8, 8911 EW Leeuwarden
baukje.scheppink@gmail.com
0511-477083

WEBMASTERS

Groningen Welmer Boiten
welmerboiten@gmail.com
Drenthe. Henk van der Zijden
henkvanderzijden@outlook.com
Fryslân communicatie@hvfryslan.nl
Meer adressen en contactpersonen achter in de Schakel.

Een ander e-mailadres?

Geef het ook door aan het Landelijk Bureau, leden@humanistischverbond.nl, dan komen de e-mails - ook die van de afdelingen - in het vervolg op het goede adres terecht.

Bij de foto's in deze Schakel

De foto's en illustraties in deze Schakel zijn van de auteurs, gepubliceerd met toestemming van de maker of de Creative Commons licentie.

POSTADRESSEN EN SECRETARIATEN

Adreswijzigingen en opzeggingen naar:
Landelijke ledenadministratie
Humanistisch Verbond, Postbus 75490,
1070 AL Amsterdam 020-5219000
leden@humanistischverbond.nl

Groningen en Ommelanden

Humanistisch Centrum
W.A. Scholtenstraat 2, 9712 KW Groningen
Ieke Verveld, secretaris
secr.hvgron@gmail.com
Donaties: Penningmeester HV afd. Groningen
NL 69 TRIO 0391 04 29 47
Stichting Huisvesting HV Groningen
NL10 INGB 0004 1988 73

Fryslân

Postbus 2502, 8901 AA Leeuwarden
secretariaat@hvfryslan.nl
Marjoleine Beers, secretaris en ledenadm.
Facebook: Humanistisch Verbond Fryslân

Drenthe

Het Humanistisch Verbond Drenthe
Pottenbakkerstraat 49, 9403 VX Assen
secr.hvdrenthe@gmail.com
Fieneke Stronkhorst, secretaris
Facebook: Humanistisch Verbond Drenthe

Website

Heeft u al ontdekt dat er op onze landelijke website onder evenementen een pagina "wandelingen" staat?
<https://www.humanistischverbond.nl/laat-je-inspireren/wandelen/>

AGENDA NOORD

datum	afdeling	activiteit	pag
woensdag 7 december 2022	Fryslân	Palaver	26
zondag 11 december 2022	Groningen	Poëzieworkshop	
zondag 11 december 2022	Groningen	Wandelen	De Braak 40
zondag 11 december 2022	Fryslân	Filosofie veBP en wandelen	Leeuwarden, De Bres 24
dinsdag 13 december 2022	Drenthe	HV café	Assen 14
donderdag 15 december 2022	Fryslân	Filosofiecafé Fryslân	Leeuwarden, Tresoar 23
vrijdag 16 december 2022	Groningen	Midwinterviering Jonge Hum	39
zondag 18 december 2022	Fryslân	Palaver	Heerenveen 26
zondag 18 december 2022	Drenthe	Wandeling	Boomkroondag 14
vrijdag 30 december 2022	Fryslân	Peulen & praten	Marssum 35
woensdag 4 januari 2023	Fryslân	Palaver	26
zondag 8 januari 2023	Fryslân	Filosofie veBP en wandelen	Leeuwarden, De Bres 24
zondag 8 januari 2023	Groningen	Wandelen	Noordlaarderbos 40
dinsdag 10 januari 2023	Drenthe	HV café	Assen 14
woensdag 11 januari 2023	Fryslân	Palaver	Bolsward 27
zondag 15 januari 2023	Drenthe	Gespreksgroep	Hoogeveen 16
donderdag 19 januari 2023	Drenthe	Toyisme	Zuidlaren 17
donderdag 19 januari 2023	Fryslân	Filosofiecafé Arnold Ziegelhaar	Leeuwarden 23
zondag 22 januari 2023	Groningen	Nieuwjaarsviering	Groningen 45
woensdag 25 januari 2023	Groningen	Cursus Kunst en filosofie	Groningen 50
donderdag 26 januari 2023	Drenthe	Eten met gesprekstof	Assen 15
donderdag 26 januari 2023	Drenthe	Gespreksgroep	Hoogeveen 16
vrijdag 27 januari 2023	Fryslân	Peulen & praten	Marssum 35
zaterdag 28 januari 2023	Fryslân	Nieuwjaarsviering	Hurdegaryp 22
zondag 29 januari 2023	Groningen	Zindag	Groningen 41
woensdag 1 februari 2023	Groningen	Cursus Kunst en filosofie	Groningen 50
zondag 5 februari 2023	Groningen	Internationaal Humanisme	Groningen 44
zondag 5 februari 2023	Groningen	Wandelen	De Strubben 40
woensdag 8 februari 2023	Fryslân	Palaver	26
woensdag 8 februari 2023	Groningen	Cursus Kunst en filosofie	Groningen 50
zondag 12 februari 2023	Fryslân	Filosofie veBP en wandelen	Leeuwarden, De Bres 25
dinsdag 14 februari 2023	Drenthe	HV café	Assen 14
donderdag 16 februari 2023	Fryslân	Filosofiecafé BC Epker	Leeuwarden 23
vrijdag 24 februari 2023	Fryslân	Peulen & praten	Marssum 35
vrijdag 24 februari 2023	Groningen	Cursus Kunst en filosofie	Groningen 54
dinsdag 21 februari 2023	Drenthe	ALV	Assen 10
woensdag 22 februari 2023	Groningen	Cursus Kunst en filosofie	Groningen 50
zondag 26 februari 2023	Drenthe	Gespreksgroep	Hoogeveen 16
zondag 26 februari 2023	Drenthe	Wandelen	Westerbork 14
zondag 26 februari 2023	Groningen	Zindag	Groningen 41
woensdag 1 maart 2023	Groningen	Cursus Kunst en filosofie	Groningen 50
zondag 5 maart 2023	Groningen	Wandelen	De Appelbergen 41
woensdag 8 maart 2023	Fryslân	Palaver	26
woensdag 8 maart 2023	Groningen	Cursus Kunst en filosofie	Groningen 50
zondag 12 maart 2023	Fryslân	Filosofie veBP en wandelen	Leeuwarden, De Bres 25
dinsdag 14 maart 2023	Drenthe	HV café	Assen 14
woensdag 15 maart 2023	Drenthe	Eten met gesprekstof	Borger 15
donderdag 16 maart 2023	Fryslân	Palaver	Bolsward 27
donderdag 16 maart 2023	Fryslân	Filosofiecafé Peter van Lier	Leeuwarden 23
zondag 26 maart 2023	Groningen	Zindag	Groningen 41
zondag 26 maart 2023	Drenthe	Wandelen	Odoorn 15
vrijdag 31 maart 2023	Fryslân	Peulen & praten	Marssum 35
zondag 2 april 2023	Groningen	Bijeenkomst nieuwe leden	Groningen 51
zondag 9 april 2023	Drenthe	Gespreksgroep	Hoogeveen 16
maandag 8 mei 2023	Drenthe	Gespreksgroep	Hoogeveen 16

Cursussen in het Noorden

In het eerste half jaar van 2023 worden er in het Noorden weer verschillende cursussen georganiseerd. De exacte data zijn nu nog niet bekend, maar die vindt u op de websites van het HV Groningen, HV Fryslân en HV Drenthe.

NIEUW: Kunst en Humanisme gaat in Groningen
van start: zie pagina 50

NIEUW VERDIEPINGSDAG ACTIEVE HOOP

een gloednieuwe cursus: De verdiepingstag Actieve Hoop door Lotte Huijting. De leden hebben het Humanistisch Verbond gevraagd om een aanbod te creëren rondom het thema klimaat. In 2022 heeft het programma Ecohumanisme steeds verder vorm gekregen, mede dankzij actieve ledenparticipatie. Het aanbod van de Verdiepingstag Actieve Hoop valt onder het programma Ecohumanisme.

Waarom een verdiepingstag Actieve Hoop?

Soms ervaar je misschien gevoelens van machteloosheid, boosheid of wanhoop als je naar het nieuws kijkt. Misschien ben je zoekend naar hoe je met die emoties kunt omgaan en wat nou jouw bijdrage kan zijn in de wereld in deze tijd van allerlei crises. In deze verdiepingstag onderzoeken we het concept 'actieve hoop'

Hoe ziet de dag eruit? Wanneer je meedoet aan de verdiepingsdag Actieve Hoop ervaar je door in een groep een aantal stappen te doorlopen steun en handelingsperspectief. We gaan aan de slag met verschillende ervaringsgerichte werkvormen, kleine rituelen en gespreksvormen. Verwacht een workshopsfeer waarin we echt aan de slag gaan. We versterken onszelf met elkaar, onder begeleiding van een ervaren docent. We leunen daarbij op het werk van Ecofilosofe Joanna Macy, klimaatpsychologie en de humanistische tradities van geestelijke weerbaarheid.

Voor wie is de verdiepingsdag bedoeld?

Voor iedereen die zich betrokken voelt bij de grote vragen van deze tijd, zoals de klimaatcrisis, en daar graag steun wil bij ervaren.

Nog niet alle data zijn bekend. Hou de nieuwsbrieven en de websitepagina's van de afdelingen in de gaten.

De kunst van het falen: ga blij blunderen

Dat was de boodschap van filosofe **Stine Jensen** die op 4 november jl. door het HV en het Filosofisch Café de Verdieping uitgenodigd was om in podium Zuidhaege in Assen een lezing te geven.

Stine Jensen nam ons mee in verschillende dimensies van falen. Wat is falen nou eigenlijk? We zullen immers altijd fouten blijven maken, een leven lang. Mag je mislukken in een samenleving waarin het draait om prestaties en succes? Wat betekent, bijvoorbeeld op sociale media, leeftijd in een wereld die draait om perfectie? Pubers kunnen hier enorm mee worstelen.

Stine introduceerde zichzelf met haar 'faal-CV'. Voor de VPRO (1) maakte ze samen met een aantal anderen een curriculum vitae van haar falen. Ze

vertelde over hoe mislukt ze zich voelde als vroegtijdig afvaller in "Wie is de Mol?" of toen ze over woorden struikelde, live op tv. Ook de talloze afwijzingen van meerdere uitgeverijen voelde voor Stine als falen. Falen doet pijn. Falen gaat altijd om de blik van de ander op jou en over de norm: jezelf bekijken aan de hand van een norm.

Interessant is dan de

vraag: waar komen de normen vandaan? Wij zijn allemaal onzekere mensen die het niet fijn vinden om te verliezen. Het is echter niet een kwestie van maakbaarheid en individuele verantwoordelijkheid alleen. Door individueel falen, dat te delen en te reflecteren over de norm krijg je inzicht in

systeemfouten waardoor je kunt relativeren.

De wetenschapper Johannes Haushofer had destijds het idee van een “CV of failures” bedacht om aan te geven waar het systeem van de wetenschap hapert. (2)

Hoe mensen omgaan met falen verschilt per cultuur, maar ook per domein. Stine liet voorbeelden zien hoe de norm verschilt in de wetenschap, politiek, sport. Instrumenteel falen is bewust falen om mensen aan je kant te krijgen. Cabaretiers maken hier vaak gebruik van.

Stine hield een pleidooi voor de falende, stuntelende mens. Ze gaf aan dat tussen de polen van succes en falen een tussenruimte zit. Daar kan je *faalmoed* laten zien. “Je moet faalmoed hebben, durven te falen. Als je niet probeert dan kan je ook niet falen. Succes en falen staan niet recht tegenover elkaar. We moeten met z'n allen stralend falen, blij blunderen en vrolijk verliezen.”

Stine haalde ook de beroemde filosoof Søren Kirkegaard aan die zei: “*Durven is even je evenwicht verliezen, niet durven is jezelf verliezen*”. In feite moedigt hij ons ook aan om te falen.

Stine faalde niet en liet het publiek op een luchtige manier verschillende kanten van falen zien. Ook heeft ze goede zaken kunnen doen door de verkoop van haar boeken.

Voor de liefhebbers gaf ze de volgende oefening mee:

- Geef en voorbeeld van een faalgevoel moment.
- Hoe voelde dat? Hoe reageerde de ander?
- Wat zegt het voorbeeld over de norm?
- Over welke zaken had je controle, over welke niet?

Praat daar dan vooral met een ander over, want volgens Stine kan faalmoed ons helpen op ons levenspad.

Margreet Riemersma

<https://www.vpro.nl/programmas/cv-der-mislukkingen/alle-cvs/stine-jensen.html>

https://haushofer.ne.su.se/Johannes_Haushofer_CV_of_Failures.pdf

ALLES VERKENNEN EN HET GOEDE KIEZEN

De zoektocht van HV-lid **Wim Roeleveld** naar de zin van het leven begon al vroeg in zijn jeugd. Hij groeide op in een Nederlands hervormd gezin met drie broers die een totaal andere belangstelling hadden. Terwijl Wim geïnteresseerd was in vragen over het leven en de sociaalpsychologische kant van het mens-zijn, hadden zijn broers vooral belangstelling voor technische zaken. Wim dacht toen zelfs wel eens dat hij een vondeling was, want hij was zo totaal anders dan zijn broers. Gelukkig was er door foto's wel een herkenning van de familieband. Na het lezen van een boek van Adler(1) viel bij Wim het kwartje. De derde in een gezin kan immers de strijd om wie de snelste is, of wie de grootste heeft, nooit winnen van de ouderen. Daardoor haken ze af en gaan hun eigen weg.

Wim ging ook zijn eigen weg en werd na zijn studie vakleerkracht gymnastiek in het primair onderwijs in Amsterdam. Hij woonde op een piepklein kamertje bij Jehova's in huis. Daar leerde hij discussiëren en argumenteren. Na vijf jaar wilde Wim wat anders: hij vond zijn werk te eenzijdig en hij ging op verkenning naar andere leef-, eet-, en denkwijzen. Hij verdiepte zich ondermeer in natuurvoeding, in geloofsrichtingen (van de Rozenkruisers tot theosofen) en zocht naar bijpassende waarden en normen. Hij deed ook mee aan creatief spel, theater, culturele uitstapjes. Alles kwam voorbij en het beste werd er door Wim uitgehaald. Je kunt dit wel 'eclectisch' noemen: alles goed onderzoeken en dan - uit dit alle - het beste kiezen.

Uiteindelijk bleek het humanisme Wim het meeste te boeien. Hij maakte een bewuste keuze tussen atheïsme en de agnostische kant van het humanisme. Agnostici accepteren het niet-weten en omarmen het (rijke) gevoel om als mens niet in staat te zijn te bevatten hoe het zit met het leven voor en na de dood. Dat sprak Wim aan en biedt hem houvast tot de dag van vandaag.

Wims carrière zette zich voort in de natuurvoeding. Na vele jaren (waarin hij een gezin startte en kinderen kreeg), begon hij samen met een compagnon

een natuurvoedingswinkel in Amersfoort en later alleen aan de Paterswoldseweg in Groningen. Het was hard werken tegen magere verdiensten en dat legde een enorme druk op het gezinsleven. Er kwamen spanningen en Wim verkocht de winkel. Na omzwervingen werd hij vertegenwoordiger bij Imkerij de Traay, (2) waar hij uiteindelijk tot zijn 73ste (!) heeft gewerkt. Zelfs nu verricht hij als ZZP'er nog werkzaamheden voor dit bedrijf.

In de jaren '60 had Wim zijn HV-lidmaatschap opgezegd. Hij vond de bijeenkomsten te intellectueel; er werd te weinig gesproken over de emoties bij mensen; het ging te weinig over psychologie. Toen hij na diverse verhuizingen in Haren ging wonen, is hij erop teruggekomen. Hij werd weer lid van de afdeling Groningen omdat hij toch iets zocht van gemeenschapszin. Hij volgde er een HV-cursus. Door verhuizingen is hij daarna via de afdeling Emmen bij Assen terecht gekomen. Eerst als gewoon lid en bezoeker van bijeenkomsten, maar de laatste jaren als actief lid.

Samen met Jan Kolkman zet Wim zich in om activiteiten te organiseren voor HV-leden die tot doel hebben het gemeenschapsgevoel te versterken. In het HV-café bijvoorbeeld, waar je met elkaar aan een ronde tafel zit, start Wim altijd met de vraag: "Hoe zit je erbij vandaag?" Immers, aan een ronde tafel zie je iedereen en is iedereen gelijkwaardig; de startvraag neemt de druk weg van alledag zodat men daarna openstaat voor meer diepgaande gesprekken over o.a. het humanisme.

Wim zelf laat zichzelf graag inspireren door Socrates en Spinoza. Door een socratische gespreksgroep in Groningen weet hij dat het heel moeilijk is om - door de juiste vragen te stellen - mensen aan het twijfelen te brengen. Spinoza manifesteerde zich als humanist in een rooms-katholieke omgeving en moest daarbij laveren tussen het behoud van zijn eigen positie terwijl hij criticaster was van het gezag. Kritisch zijn, goed nadenken en daarvoor uit durven te komen, tekent de mens Wim Roeleveld. Zie als bewijs zijn artikel in de Schakel van december 2021 waarin hij zich afvraagt of er ruimte is voor andersdenkenden binnen het HV.

Naast zijn activiteiten voor het HV is Wim op dit moment druk met het schrijven van Levensboeken voor een welzijnsinstelling in Beilen. Hij liet zeven prachtige exemplaren van zijn hand zien. Voor Wim is het een uniek

proces dat je als schrijver met een onbekende persoon doormaakt. Door het schrijven heeft hij zichzelf – dankzij het samenspel met de ander - als schrijver ontwikkeld. Hij heeft zelfs hoofdstukken aan het stramien voor de inhoud van de Levensboeken toegevoegd, namelijk: “*Levensvisie, geloof, levenswijsheid*” en “*Opvoeding krijgen-Opvoeding geven*”. Zo kunnen mensen nog veel beter een eigen kleur aan hun levensverhaal geven.

Wim geeft ook kleur aan zijn eigen leven; zijn verkenningstocht is nog niet voorbij. Hij gaat zeker nog een tijdje door met het organiseren van activiteiten voor het HV en met het schrijven. Voor het HV heeft Wim een geweldig idee voor een bijeenkomst met ruimte voor actie, eten en diepgang. Wat het precies is, verklappen we nog niet omdat Wim eerst gaat onderzoeken hoe dit goed georganiseerd moet worden om er het beste uit te halen. Ja, deze verkenner is van plan nog even door te gaan en minstens 104 te worden.

1) https://nl.wikipedia.org/wiki/Alfred_Adler.

2) <https://www.detraayhoning.com/>

ALGEMENE LEDENVERGADERING VAN DE HV AFDELING DRENTHE

Op **dinsdag 21 februari 2023** houdt onze afdeling de Algemene Ledenvergadering in de Drentse Zaak, Beilerstraat 24 in Assen.

U ben van harte welkom vanaf 19.00 uur. De start van de bijeenkomst is om 19.30 uur.

Te zijner tijd worden de officiële jaarstukken en het nieuwe beleidsplan 2023-2027 toegestuurd.

Na het officiële gedeelte gaan we het programma creatief invullen.

Klankbordgroep

HV Drenthe

Ook onder de leden van HV Drenthe zal er soms een verlangen kunnen zijn om eens te praten met iemand die de kunst van het luisteren beheerst en dat ook nog doet vanuit humanistisch perspectief.

En omdat er in het noorden weinig humanistisch geestelijke verzorgers ter beschikking staan, zijn wij blij met de onderstaande leden die zich ter beschikking willen stellen als U dat nodig hebt.

Mochten er zich in uw leven zaken voordoen zoals bijvoorbeeld

- Vastlopen in onopgeloste situaties,
- De aanloop naar, of problematiek na, een scheiding,
- Al dan niet regelmatige, depressieve perioden,
- Rouwen over verlies (Overlijden van een naaste, geliefde,...)
- Vastlopen in jezelf,
- Ingrijpende veranderingen in lichaam of geest door ziekte waardoor uw levensperspectief ingrijpend verandert,
- Uw levenseinde kondigt zich aan,
- Eenzaamheid,
- Wellicht nog een ander onderwerp?,

dan kunt u een gesprek met een van hen aanvragen via het secretariaat.

Na een eerste gesprek kijken zij samen met U wat er eventueel verder nodig is.

Onderstaand treft u van de mogelijke gesprekspartners een korte introductie aan op basis waarvan u zelf uw keuze kunt maken.

Komt u er niet uit, neem ook dan contact op met het secretariaat dat u bij een keuze kan ondersteunen

Ton Koster is een gepensioneerd humanistisch raadsman. Hij werkte bijna 30 jaar in verschillende zorginstellingen. Vanuit verschillende humanistische opvattingen zijn voor hem verbondenheid en vrijheid van belang. En een mens geeft immers zelf betekenis aan datgene wat hij/zij in het leven meemaakt of overkomt.

Jan van Koert is geboren tijdens de tweede wereldoorlog in Den Haag. Hij is op HBO-niveau geschoold. Gedurende zijn leven heeft

hij een mentale draai gemaakt van linkerhersenhelft denken (techniek) naar rechterhersenhelft denken (de medemenselijke kant).

Opleidingen als Coaching, Neuro Linguïstisch Programmeren, Emotionele begeleiding, Natuurgeneeskunde en Geweldloze Communicatie hebben zijn leven en dat van anderen

diepgaand verrijkt. In de afgelopen 22 jaar heeft hij in Nederland, en daar buiten, duizenden mensen empathisch leren luisteren. Dat maakt, zo zegt hij, dat hij het zelf inmiddels ook heel goed beheerst.

Met passie en plezier staat hij ter beschikking van die mensen die om wat voor dringende reden dan ook een luisterend oor zoeken bij iemand die beseft hoe belangrijk empathisch luisteren is.

Anne Prins (1979) is als hbo-verpleegkundige werkzaam in de forensische psychiatrie. Hier heeft zij onbevooroordeeld leren luisteren, naar wat iemand allemaal kan overkomen en waar dat toe kan leiden in iemands leven. Verpleegkundigen zijn vaak zeer oplossingsgericht, maar voor veel

'problemen' in het leven is geen oplossing. Anne was vaak bezig met de vraag hoe kan ik nou helpen als er geen oplossingen zijn. Daarom is zij in september 2022 begonnen met de opleiding tot ongebonden geestelijk verzorger aan de RUG.

In haar vrije tijd houdt Anne van lezen, filosoferen, muziek luisteren, dansen, wandelen en tijd doorbrengen met gezin en vrienden. Belangrijke waarden voor haar zijn compassie, gelijkwaardigheid en verbinding.

HUMANISTISCH VERBOND DRENTHE

Resultaten enquête 2022

In april 2022 is een enquête gehouden onder de ongeveer 600 leden van het Humanistisch Verbond Drenthe. 44 leden hebben de enquête ingevuld. Grote conclusies trekken is gegeven de beperkte respons niet echt mogelijk. Doel was om de behoeften van de leden in beeld te krijgen. In deze rapportage beperk ik mij tot de belangrijkste bevindingen.

De 5 hoogst scorende behoeften van de 43 leden die de enquête hebben ingevuld zijn:

- 1 Ontmoeten van gelijkgestemden (39),
- 2 Dialoog met anderen (38),
- 3 Lokaal georganiseerde activiteiten/ontmoetingen (35),
- 4 Inspiratie voor het leven (33),
- 5 het gevoel bij een gemeenschap te horen (33).

De 5 belangrijkste thema's zijn:

- 1 vrijheid van denken,
- 2 recht op zelfbeschikking,
- 3 zorg voor elkaar,
- 4 ecohumanisme,
- 5 inclusief humanisme.

De belangrijkste redenen om deel te nemen aan activiteiten zijn:

- 1 het onderwerp,
  - 2 de spreker.
- Opmerkelijk is dat de toegangsprijs minder belangrijk wordt gevonden.

De resultaten van de enquête hebben bijgedragen aan de invulling van het beleidsplan voor de volgende jaren. Dit zal op de Algemene ledenvergadering in februari gepresenteerd worden.

Henk van der Zijden, 15 november 2022

Activiteitencommissie HV-Drenthe 2023

HV-Café

Op elke tweede dinsdag van de maand in het Duurzaamheidscentrum, Bosrand 2, 9401SL Assen, in zaal De Punt aan de unieke ronde tafel.

Van tevoren aanmelden mag, maar is niet verplicht.

Aanvang 10.30 uur, einde ongeveer 12.15 uur

Data 2023: 10 januari, 14 februari, 14 maart

HV-WANDELINGEN – laatste zondag van de maand.

De wandelingen zijn toegankelijk voor leden en niet-leden.

Prijs: deelname aan de wandeling is gratis.

Consumpties na afloop zijn voor eigen rekening.

Aanmelden moet niet, is wel handig bij eventuele wijzigingen.

Wilt u ook een keer de wandeling organiseren? Graag reactie naar ons.

Datum: zondag 29 januari   Aanvang: 10:30 uur

Verzamelpunt/vertrekpunt:

Herberg de Loohoeve, Hoofdstraat 20, 9443 PA, Schoonloo

Bijzonderheden: onverhard

Afstand: De afstand van de wandeling 5 à 6 km

Nazit in Herberg de Loohoeve

Organisatie: Carla de Vogel, c.vogeltje@gmail.com, 06-28101854

Datum: Zondag 26 februari   Aanvang: 10.30 uur

Verzameling/vertrekpunt:

Restaurant De Westerburcht, Hoofdstraat 7, 9431 AB, Westerbork

Afstand: Ongeveer 5 kilometer

Nazit in Herberg de Loohoeve

Organisator: Lotty Struik, 06- 51505680, lottystruik@gail.com

Datum: Zondag 26 maart   Aanvang 10.30 uur

Verzamelpunt/vertrekpunt: Parkeerterrein Poolshoogte

Theehuis-Rest. Poolshoogte - Boswachter Meelkerlaan 5, 7873TE, Odoorn

Bijzonderheden: Extra optie beklimmen uitkijktoren = de moeite waard
Juist nu extra gunstig voor leden uit regio Emmen
Afstand: 5 à 6 km. Nazit in paviljoen Poolhoogte = start en eindpunt
Organisator: Wim Roeleveld, 06-51322851, roeleveld.wim@gmail.com

HV-ETEN MET GESPREKSTOF

Donderdag 26 januari

Locatie : Anne Zijlstra, Pottenbakkersstraat 49, 9403 VX, Assen

Tijd 17.15-20.00 uur. Kosten € 7,50

Aanmelden: 06-51527745/ 0592-342720/ a.zijlstra1@gmail.com

Nieuwe opzet maart: Eten van en eten met elkaar

De gastheer/gastvrouw zorgt voor de ruimte en voor koffie, thee, water, sap en wat hij/zij nog meer gepast vindt. De bezoekers nemen iets mee wat ze gemaakt of gekocht hebben en waar eenieder van mag eten. Of via een lopend buffet of in een bepaalde volgorde van voorgerecht tot en met nagerecht. Wordt mede bepaald door de gastheer/-vrouw.

Woensdag 15 maart

Locatie: Wim Roeleveld & Maria Kaufmann, Hunzedal 93, 9531GE Borger.

Tijd: 17.30-20.30 uur. Geen kosten, want ieder heeft wat meegenomen.

Aanmelden: 06-51322851/0599-234497/ roeleveld.wim@gmail.com.

Maximaal 8 personen.

Deze keer een alcoholvrije samenkomst. Vervoersproblemen/wensen?

Geef het aan, dan probeert de gastheer/-vrouw iets te verbinden.

Bij voorkeur vermelden wat je denkt mee te nemen i.v.m. variatie.

Oproep:

Wie wil een keer gastvrouw/-heer zijn voor “Eten met gesprekstof” ?

Je kan kiezen voor de nieuwe opzet met of zonder alcohol of voor de oude opzet. In de nieuwe opzet met alcohol kan je als gastheer/-vrouw een bijdrage vragen. Reacties s.v.p. naar de activiteitencommissie:

Jan Kolkman 0592-413291/anjankolkman@gmail.com

of Wim Roeleveld 06-51322851/ 0599-234497/roeleveld.wim@gmail.com

Oproep

voor een nieuwe gespreksgroep HV Drenthe

De activiteitencommissie nodigt u uit voor deelname aan een digitale gespreksgroep. Aanleiding is de prachtige video van Carlijn Kingma "[Het watermerk van ons geld](#)" die werd gemaakt in samenwerking met Martijn Jeroen van der Linden en Thomas Bollen van Follow The Money. Aan de hand van een getekende kaart krijgt u een eerste uitleg over de geldstromen in onze maatschappij. In de komende maanden zullen er nog drie expedities door de kaart volgen, met daarin antwoorden op vragen als '*wat zijn schaduwbanken*' en '*wat gebeurt er met ons pensioengeld*'.

Voor meer informatie zie onze website.

Aanmelden voor 31 december bij Jan Kolkman, anjankolkman@gmail.com

Gespreksgroep Hoogeveen e.o.

De volgende data in 2023 zijn gepland op:

15 januari, 26 januari, 26 februari, 9 april, 8 mei

De ochtenden zijn van 10.30 tot 12.00 uur in het Jannes van der Sledenhuis, Valkenlaan 5 te Hoogeveen.

Belangstellende leden die eens willen aanschuiven en hopelijk onze gespreksgroep willen komen versterken zijn van harte welkom!

Zij kunnen contact opnemen met

Elza Craanen e.craanen@telfort.nl 0528785032/ 0681204484

GAAT U 19 JANUARI MET ONS MEE NAAR DE

TOYISTEN?

'Ik speel dus ik ben.'

Donderdagmiddag 19 januari bezoekt de Levenskunstgroep de studio van kunstenaarsbeweging Toyisme (1) in Zuidlaren. Wij nodigen u graag uit om met ons mee te gaan en samen te ontdekken welke boodschap deze speelse kunstenaarsbeweging ons aan het denken zet en in beweging brengt!

"Als je het spelen verleerd, wordt het leven wel erg saai"

Dertig geleden ontstond deze beweging in Emmen, dit jaar vestigden zij zich op het voormalige Dennenoord-terrein in Zuidlaren. De kunstwerken die in groepsverband worden gemaakt benaderen *"serieuze onderwerpen op een speelse, maar vooral gepaste, manier"*, benadrukt één van de kunstenaars in een interview in de Bühne.(2)

Waarom ons bezoek aan de Toyisten?

Wij herkennen ons in hun motto en de boven geciteerde uitspraken. Gedurende de vier jaar van ons bestaan hebben wij op onze manier geëxperimenteerd met wisselende werkvormen, steeds met een speels karakter. In maart 2018 begonnen wij met vijf personen onze maandelijkse middagactiviteiten rond thema's die er toe doen. Onderwerpen die ons vaak persoonlijk raken, met veel ruimte voor zelfreflectie en aandacht voor elkaar. *Wat doet dit thema/ de activiteit met mij, met de ander? Hoe verhoudt dit zich tot gebeurtenissen in mijn leven en... wil ik deze delen in de groep?* Deze vier jaren kende onze kleine groep een wisselende samenstelling met een vaste kern. Nu zijn we met z'n vieren en staan open voor uitbreiding. Voor het bezoek de Toyisten nodigen wij u uit met ons mee te gaan en gezamenlijk nieuwe werkwijzen te ervaren. Door samen door de studio te dwalen kunnen wij het Toyisme én elkaar ontmoeten. Om daarna, bij de koffie, samen de boodschap te onderzoeken die de kunstenaarsgroep aan ons overbracht. *Worden we in beweging gezet?*

Nieuwsgierig? Bezoek [hier](#) de website van het Toyisme.

Smaakt dit naar meer? Kom donderdagmiddag 19 januari naar Zuidlaren en deel deze ervaring met ons! Reiskosten zijn voor eigen rekening.

Graag vóór 5 januari aanmelden. Als er zich minimaal 15 personen aanmelden kan een presentatie over de stijl van het Toyisme worden geboekt voor 10 euro p.p. (incl. een drankje en iets lekkers). Zo niet dan is de entree gratis en lopen we zelf rond en drinken we iets in een nabij gelegen restaurant.

Wilt u samen reizen? Vermeldt bij aanmelding uw postcode; wij doen dan onze best samen reizen te faciliteren.

Marlon Busstra, Willy van der Kolk, Agnes Swierstra, Ineke van der Vliet.

Datum en tijd: Donderdag 19 januari 2023

Adressen: Toyisme Kunstbeweging; Paviljoen Vredestein E20; 9741 KA; Zuidlaren

Anmelding: Marlon Busstra; communicatie.hvassen@gmail.com ; 06 13200785

(1)Toy verwijst naar *spelen*; *isme* naar bewegen.

(2)Buhne; Cultuur magazine van het Noorden; november-december 2022; P 22-23; Hilde Boelema.

Polarisatie *Overbinding*

Robbert Bodegraven gaf 12 oktober 2022 een inleiding op dit thema voor het Humanistisch Verbond Drenthe. Deze leidde tot een geanimeerde discussie in verschillende groepjes waarna we de resultaten daarvan op het eind van de avond weer met elkaar hebben gedeeld. Het was een energievolle avond waarbij Robbert vooral in de dialoog liet zien een vaardig gespreksleider te zijn. Hierna volgt een samenvatting van de inleiding.

Wat als de ander gelijk heeft?

“De verharding van het debat vraagt om dialoog.” We leven in een tijd van muurvaste meningen. Je bent voor of tegen. Zijn we nog wel in staat te luisteren? Of geloven we alleen wat we willen horen? Het Humanistisch Verbond staat voor verbinding en stimuleert de dialoog. Het gesprek als tegengeluid. Als mensen worden gehoord, hoeven ze niet meer te schreeuwen.

Wat is polarisatie? Polarisatie is mensen eigen. Het hoeft ook helemaal niet erg te zijn. Sterker, polarisatie verrijkt. Het toont aan waar de schoen wringt. Het brengt botsende belangen in kaart en zorgt voor beweging. Zonder polarisatie kom je als samenleving niet verder. Polarisatie wordt pas problematisch als er harde oordelen volgen. Feiten doen er dan niet meer toe, het gaat om de identiteit van de ander: de wappie, de gelukzoeker, de klimaatdrammer. Begrip verdwijnt, net als de bereidheid te luisteren. Het enige dat telt is het eigen absolute gelijk, waarbij we de sociale media als megafon gebruiken.

Verskillende soorten polarisatie:

“Democratische polarisatie” Spanning tussen tegenpolen is onvermijdelijk. Spanning is zelfs vruchtbaar: het creëert energie en beweging. Denk aan een batterij, met een plus- en een minpool. Als je verbinding maakt tussen de twee polen, ontstaat er energie, elektrische stroom, beweging die ons in staat stelt vooruit te komen. Letterlijk en figuurlijk. Democratische polarisatie is een goed voorbeeld van vruchtbare polarisatie. Noodzakelijk zelfs. Geen democratie zonder polarisatie, zou je kunnen zeggen. Het drijft

op meerstemmigheid. De verschillende standpunten worden gehoord. Die kunnen flink botsen, maar dat is geen probleem zolang het vreedzaam blijft en binnen de grenzen van de wet.

“Groespolarisatie” Wanneer mensen zich terugtrekken in groepen spreek je van groepspolarisatie. Het was de norm in het verzuilde Nederland van de negentiende en twintigste eeuw. Tegenwoordig zien we nieuwe vormen van groepspolarisatie: stad versus dorp, jongeren versus boomers, elite versus het volk. Net als in de oude zuilen bereiken de mensen in deze groepen elkaar nauwelijks. Toch is er nog wel toenadering mogelijk. Aan sociale tafels bijvoorbeeld.

“Absolute polarisatie” Bij absolute polarisatie komen vijandbeelden om de hoek kijken. De bereidheid te luisteren is volledig verdwenen, de nuance ver te zoeken. Het is niet meer de bedoeling het eigen denken kritisch te bevragen. Er wordt uitgegaan van een absoluut eigen gelijk, en het grote ongelijk van de ander. Absolute polarisatie ondermijnt de democratie omdat de andere mening niet meer telt. Het bedreigt bovendien de rechtsstaat, omdat de bemiddelende rol van het recht niet langer erkend wordt. Het kan zelfs leiden tot verheerlijking van geweld als middel om het eigen gelijk te halen.

Wat doe je tegen polarisatie?

“Op zoek gaan naar verbinding” De mens kan niet zonder elkaar. Iedereen is van elkaar afhankelijk. Wie dit beseft, is vast ook meer bereid om rekening met elkaar te houden. Naar elkaar te luisteren. En misschien zelfs wel van elkaar te leren. Wanneer je echt naar de ander luistert worden de meningen zachter.

“Ruimte geven aan meerstemmigheid” Zolang er ruimte blijft voor meerstemmigheid, is er een kans op toenadering. Dit betekent dat er in het debat ruimte moet zijn voor verschillende opvattingen. Die opvattingen mogen botsen, ze mogen radicaal verschillen. Maar er mag geen stem bij voorbaat worden buitengesloten. Meerstemmigheid in plaats van groepsdenken. Dat maakt ons als samenleving weerbaarder.

“De ander ontmoeten” Veel mensen hebben de neiging om naar binnen te keren en het eigen gelijk bevestigd te zien. We moeten uit onze bubbel komen, letterlijk en figuurlijk, en de ander in levenden lijve ontmoeten. Leer elkaar eerst kennen, dat maakt een wereld van verschil. Niet de polen bestrijden, maar het midden versterken

“Het midden versterken” Verharding leidt tot polarisatiedruk, voelen dat je een standpunt moet kiezen. Je bent voor of tegen. Maar het midden spreekt met zachte stemmen. Ook die verdienen het gehoord te worden. Om te voorkomen dat we ons als samenleving laten gijzelen door de flanken is het zaak het midden te versterken.

“De dialoog stimuleren” Tegenover polarisatie staat dialoog. Deze is niet bedoeld om de ander onderuit te halen of het gesprek te winnen. Dialoog slaagt alleen als je met oprechte nieuwsgierigheid naar elkaar luistert en bereid bent je eigen mening bij te stellen. Hoe was het ook alweer? Communicatie is jezelf overtuigen van het gelijk van de ander. 'De ander zou wel eens gelijk kunnen hebben. Hans-Georg Gadamer, Duitse filosoof.

Waarom bemoeit het Humanistisch Verbond zich met polarisatie?

Omdat we ons zorgen maken. En omdat we geloven in de kracht van humanistische waarden. Openheid voor andersdenkenden en de erkenning van onze verbondenheid zijn er daar twee van. Die zouden veel meer gehoord moeten worden. Als tegenwicht in deze tijd van muurvaste meningen. Humanisme is de stem die verloren dreigt te gaan in het midden, terwijl die juist zoveel te vertellen heeft.

Nieuwjaarsbijeenkomst HV Fryslân 28 januari 2023

Wij nodigen jullie van harte uit op de nieuwjaarsbijeenkomst van de afdeling Fryslân. Deze wordt gehouden op 28 januari 2023 van 14.00 – 17.00 in Hotel Van der Valk in Hurdegaryp. We zullen na al die jaren elkaar veel te vertellen hebben. Er is ruim de tijd om elkaar te ontmoeten en bij te praten. Er is bij binnenkomst natuurlijk koffie en thee met wat lekkers en zo halverwege het programma worden een paar drankjes aangeboden. Natuurlijk mag een blik op de toekomst van onze voorzitter niet ontbreken en bereiden wij een inhoudelijk programma voor met het accent op ontmoeting. Reserveer maar alvast in de agenda! Wij wensen jullie een hele fijne kerst en een liefdevol 2023 en hopen jullie te mogen begroeten op 28 januari.

Graag aanmelden vòòr 20 januari 2023 bij secretariaat@hvfryslan.nl

Het bestuur van HVFryslân,
Jan, Marjoleine, Bart en Roeleke

DE BETEKENIS VAN HET BETEKENISLOZE IN DE KUNST

19 januari | Arnold Ziegelaar

FILOSOFIE IN EEN BEELDENE KUNSTPRAKTIJK

16 februari | B.C. Epker

FILOSOFIE IN EEN DICHTERSPRAKTIJK

16 maart | Peter van Lier

KUNST FILOSOFIE

Wat kan ons in deze onzekere en turbulente tijden nieuwe perspectieven bieden? En wat kan een ander licht werpen op de huidige niet altijd even optimistisch gestemde tijdgeest? Een goed gesprek met vrienden, een wandeling in de natuur, en toch zeker ook de kunst! Vanuit die gedachte hebben we twee kunstenaars - te weten B.C. Epker en Peter van Lier - gevraagd om vanuit hun kunstpraktijk en de filosofie, hier dieper op in te gaan. Beiden zullen ons aan de hand van hun werk meenemen in hun gedachtegang. Daarnaast is filosoof Arnold Ziegelaar uitgenodigd. Hij zal spreken over hoe de kunst, beter nog dan de filosofie, ons weer in contact kan brengen met de wereld.

Bij de sprekers staat centraal: de bestrijding van de vervreemding, affirmatie van het reële en openheid in het denken creëren.

Deze drie thema's maken zich in hun werk op heel verschillende manieren manifest.

Meer informatie leest u in de nieuwsbrief van het Filosofiecafé: meldt u daarvoor aan op info@filosofie.frl

Aanvang 20.00 uur, inloop vanaf 19.30, Tresoar Boterhoek 1, Leeuwarden, entree €7,=

2022-2023

JAARGANG

31

Bekwaam? WERELDBURGER

In deze 31e serie bijeenkomsten gaan we ons buigen over het opleidingsprogramma, het curriculum, voor de moderne kosmopoliet. Wat moet een bewoner van deze aardbol (e.v.) kunnen en kennen om succesvol mee te kunnen draaien?

Voor antwoorden op deze vraag gaan we te rade bij diverse klassieke en moderne filosofen, maar ook bij onszelf. Want ook wij zijn kosmopoliet, of we nou willen of niet.

11 december 2022

Van Artes Liberales tot Bildung: over de opleiding tot kosmopoliet.

Vanaf de Middeleeuwen werden jonge mensen voorbereid op het grote leven met behulp van de Artes Liberales. De zeven vrije kunsten, bestaande uit het trivium (taal, logica, retorica) en het quadrivium (algebra, meetkunde, muziek en astronomie). Wat betekent vrij hier, voor wie is het onderwijs bedoeld, wat betekent kritisch, wat leidt de dans – is dat het trivium of het quadrivium? Toen al zat het onderwijs vol spanningen en dynamiek, en dat is niet overgegaan. In deze lezing wordt, uitgaande van de aloude Latijnse slogan 'Non scolae, sed vitae discimus' (wij leren niet voor de school, maar voor het leven), een overzicht geschetst van onderwijspogingen om kosmopolieten te vormen. Van de artes liberales via de grote onderwijsvernieuwers Newman en von Humboldt naar hedendaagse noties van Bildung.

Inleider: Prof.dr. Henk Procee (tot zijn emeritaat bijzonder hoogleraar wijsbegeerte in relatie tot academische vorming aan de Universiteit Twente)

8 januari 2023

Definities.

Wat moet verstaan worden onder een kosmopoliet? Wie/wat mag meedoen? En wie/wat niet? Wat is intelligent leven? Wat een menselijk

individu? Oude grenzen vervagen en verschuiven, en zullen dat in de nabije toekomst waarschijnlijk sneller en ingrijpender doen o.i.v. robotica, digitalia en expansie. Misschien wordt het tijd voor een herdefiniëring van begrippen als 'leven' en 'een menselijk individu'.

Inleider: Dr.ir. Martijntje Smits (filosoof, ingenieur)

12 februari 2023

Verlichting en Romantiek.

Gedurende de Verlichting nam de kritiek op westers imperialisme toe. Franciscus van den Enden en de baron de La Hontan wezen al op de natuurlijke superioriteit van Noord-Amerikaanse 'Indianen' en Diderot lanceerde met zijn Histoire des deux Indes een vernietigende kritiek op westers kolonialisme. Diderot ging er prat op een kosmopoliet te zijn en Kant voorzag verlicht kosmopolitisme van een filosofisch fundament. Maar toen de Verlichting plaats maakte voor de Romantiek verloor het ideaal van het wereldburgerschap veel van zijn glans. De vraag luidt nog steeds of er wel zoiets mogelijk is als 'the view from nowhere'.

Inleider: Prof.dr. Wiep van Bunge (filosoof – Erasmus Universiteit Rotterdam)

12 maart 2023

Onze omgeving:

Hoe moet een moderne politie omgaan met zijn kosmos: de aarde (en andere planeten)? Over verdeling van rijkdom, omgaan met schaarste, exploitatie en zorg op wereldschaal en groter.

Inleiders: Drs. Frank Meester (filosoof/ publicist/musicus) en drs. Maarten Meester (filosoof, journalist, docent/student)

Tijd: Zondagmiddagen van 13.30 - 16.00 uur

Plaats: De Bres – Schoolstraat 4 – 8911 BH Leeuwarden

Kosten deelname: €10,- p.p. per bijeenkomst, € 50,= voor de hele serie.

Voor de hele serie: vooraf overmaken op rekeningnummer NL 16 TRIO 0198 3836 65 t.n.v. penningmeester HV-Fryslân, onder vermelding van 'Filosofie XXXI'. Losse lezingen kunnen vooraf overgemaakt worden of voor de lezing contant worden betaald.

.Informatie: www.humanistischverbond.nl en <https://theaterdebres.nl>

Vragen: secretariaat@hvfryslan.nl app of sms naar: 06-33781823

Boekjes met samenvattingen van de vorige jaargangen lezingen zijn nog verkrijgbaar op papier en voor de eerste 25 jaar ook digitaal. Voor informatie over bestellen: zie de afdelingspagina's van Fryslân op de landelijke HV website, www.humanistischverbond.nl

Zeer waarschijnlijk is voor de zomer boekje XXXb klaar van de serie: Zeker weten? Over het verlangen naar kennis.

Verlangen naar leerzame vakantielectuur? Dan kunt u dit boekje XXXb bestellen en wordt het thuis gestuurd voor € 6,00.

Heeft u boekje XXXa ook nog niet? Dan kunt u beide boekjes bestellen voor een totaal bedrag van € 10,00. Over te maken op NL16 TRIO 0198 3836 65 t.n.v. Humanistisch Verbond Fryslân. Graag uw adres vermelden.

WANDELEN IN *Fryslân*

De zondagmorgenwandelingen in Fryslân worden maandelijks georganiseerd **voorafgaand aan de filosofiemiddagen in De Bres**, op 11 december, op 8 januari, 12 februari en 12 maart. Inlichtingen: secretariaat@hvfryslan.nl

PALAVERDATA *Leeuwarden*

De Palavergroep in Leeuwarden komt in de komende maanden bij elkaar op 7 december, 4 januari, 8 februari en 8 maart. Het onderwerp: variaties op het thema WELVAART OF WELZIJN. De groep komt doorgaans bijeen in Heerenveen en soms in Franeker of Leeuwarden. Inlichtingen bij Jan Wijbenga, 06 22958047

Zuidwest Friesland

HV FRYSLÂN PALAVERGROEP

Woensdag 11 januari 2023, van 19.30 tot ca. 21.30 uur,

De Groene Weide, Snekerstraat 2 in Bolsward.

Thema van deze avond: Machteloosheid: wat biedt ons houvast?

In de Palavergroep Zuidwest Friesland is dit seizoen het thema 'hoe komen we de winter door?' Hoe om te gaan met de zorgen die we hebben over ons zelf en over de wereld waarin we leven? Op 10 november jl. hebben we met de palavergroep onze concrete zorgen gedeeld en onze recepten besproken hoe gevoelens van machteloosheid te doorbreken. Wat kunnen we zelf (blijven) doen, zoals minimaal te beginnen met onze zorgen te (durven) te delen?

Op woensdag 11 januari 2023 pakken we de draad op met de vraag 'Wat biedt ons houvast?' Op 11 januari a.s. zorgt kinderpsycholoog en schrijver Jan Boeijenga voor een bespiegeling over het houvast uit verhalen. Jan schreef hier zelf een boek over met zijn verhaal onder de titel 'Over leven in 2020'. Welke verhalen met levenswijsheden en ervaringen, bieden ons houvast of troost, verklaring, rechtvaardiging, geloof, hoop, ondanks gevoelens van machteloosheid om de draad te blijven oppakken?

Voor alvast in de agenda: op donderdag 16 maart 2023 sluiten we dit thema af met de vraag: wat biedt ons idealistische gedrevenheid?

Was je er niet bij in november of niet eerder geweest? Geen probleem sluit gerust aan, als het onderwerp je boeit of je je eigen zorgen en recept wilt delen of als je nieuwsgierig bent naar de recepten van anderen en hier over in gesprek wilt komen. We vatten de bijeenkomst van november hier nog even samen:

Machteloosheid doorbreken, omgaan met zorgen

Als Palavergroep Zuid-west Friesland kozen we dit seizoen voor het thema 'Hoe komen we de winter door?' gegeven zorgen en machteloosheidsgevoelens over hoe het nu moet komen met de oorlog in Oekraïne, de energie- klimaat en biodiversiteitscrisis en mogelijke persoonlijke perikelen. Op 10 november hadden we de eerste van de reeks

van drie avonden, met de vraag waar maken we ons eigenlijk zorgen over (analyse) en wat kunnen we er aan doen (oplossingen)?

In een startrondje onder de aanwezigen met de vraag waar je je persoonlijk zorgen over maakt kwamen geen materiele zorgen aan de orde, maar des te meer zorgen over naasten, vrienden, kleinkinderen, onze samenleving en houdbaarheid van de aarde voor de mensen soort. Zoals zorgen om een vriendin die overblijft; de snelheid waarmee alles tegenwoordig gaat; de onpersoonlijke grootschaligheid; het alcohol en drugsgebruik waar onze kleinkinderen mee in aanraking komen en het geweld en de criminaliteit die uit dat drugsgebruik weer voortkomen en onze samenleving kapot dreigen te maken; het hokjes denken met slecht luisteren naar elkaar en wij-zij denken, waardoor er geen dialoog ontstaat en een veroordeling van denkwijzen van anderen; het doorgeslagen individualisme zonder samenwerking, ondanks alle politieke uitingen van dat we het SAMEN moeten doen; de veel voorkomende zwakke gezinsstructuur; of juist gepamperde jeugd die niet geleerd heeft met tegenslag om te gaan en daarmee geen weerstandsvermogen hebben opgebouwd; toename van depressie onder de jeugd en werk burnouts; de smartphone samenleving met verwrongen communicatie via het scherm en blootstelling van kinderen aan geweld en porno, dat het dragen van messen door de jeugd normaal maakt en respectloze seksualiteit laat zien als voorbeeld.

Bent u er nog? Of bent u juist benieuwd naar de receptuur om met deze zorgen om te gaan? Wat opviel tijdens onze palaver was dat zorgen niet persé een ieder machteloosheid geven. Zo gaf een deelnemer aan dat hij door zijn opvoeding en voorbeeldgedrag van zijn ouders eigenlijk altijd gelijk de slag maakte, met de vraag 'wat kan ik doen?'. In de managementwereld heeft Stephen Covey daarover ook geadviseerd, je cirkel van beïnvloedingsmogelijkheden te onderzoeken en te kiezen om *dat* te doen waar je zelf invloed op hebt en het andere los te laten. We constateerden deze avond zelf ook het belang van opvoeding en voorbeeldgedrag van ouders en ook ouders aanspreken op uit de hand gelopen baldadig gedrag van hun kroost. Samengevat: *doen wat je kunt* met meer kans van slagen als dat doet daar waar je je eigen invloed kunt laten gelden.

Maar wat als je in je denken blijft hangen en het malen van gedachten je wakker houdt, je niet van het gevoel van machteloosheid of moedeloosheid losraakt? Ondergetekende heeft als voorbereiding van de avond als

antwoord op die vraag een model geschetst voor het doorbreken van de machteloosheidscirkel.

Het model van het doorbreken van machteloosheidscirkel komt voort uit mijn mensbeeld dat we als mensen een wezen zijn dat DENKT, VOELT en dingen DOET of juist niet doet. Bij doen kun je denken aan zien/luisteren/lezen/spreken/zwijgen/handelen/uitvoeren. Bij of na alles wat je doet of juist niet doet treedt een gevoel op. Mijn mensbeeld gaat er op basis van de laatste psychologische inzichten vanuit dat we het grootste deel van de dag onbewust handelen 'geprogrammeerd door onze opvoeding, omgeving, levenslessen, wijsgeren, geloof, waarden en normen, karakter'. Dacht Spinoza ook niet zo? Deze MIND-SET valt echter te beïnvloeden. Illusionist en arts Victor Mids en andere illusionisten zoals marketeers van consumptiegoederen, bewijzen keer op keer dat we onbewust beïnvloed worden in ons gedrag, in ons doen en niet te vergeten ons laten. Als ons 'doen en laten' echter onlustgevoelen opleveren kunnen we ook zelf ons bewustzijn activeren, om die onlustgevoelens te doorbreken. Kortom onze mindset te scherpen om te doen wat je kunt, wat je helpt, de onlustgevoelens kwijt te raken.

Bij of na alles wat je doet of juist niet doet treedt een gevoel op, bijvoorbeeld bij mij deze zomer bij het zien en lezen over de oorlog in Oekraïne en dreigende klimaat catastrofes, kreeg ik een gevoel van machteloosheid. Mijn denken daarna over dat gevoel had eerst de neiging dat gevoel te versterken, het is allemaal niet te keren en ondertussen lijden al heel veel mensen en in de toekomst nog veel meer. Eerst probeerde ik op een cynische wijze het gevoel weg te redeneren met 'De natuur herstelt de door de mens veroorzaakte ellende vanzelf en laat ons zelf wel op de blaren zitten'. Toen dacht ik, wat meer energie gaf, maar niet echt realistisch bleek: 'zou ik niet mezelf moeten aanmelden als vrijwilliger in de strijd tegen de Russen?' En toen dacht ik bij het maken van de Palaverbijeenkomst uitnodiging voor september: zou dat niet een goed gespreksonderwerp kunnen zijn: 'hoe gaat een ieder om met gevoelens van machteloosheid?'. Op de een of andere manier was ik het gevoel daarmee kwijt, terwijl ik aan het probleem niets gedaan had, anders dan het te delen!

Dit bleek de avond ook een oplossing: praat over je gevoelens van machteloosheid, maar zorg daarbij wel voor een veilige situatie om jezelf kwetsbaar op te kunnen stellen. Door het praten creëer je (zelf)bewustzijn,

realiteitsbesef.

Deze palaveravond kwam ook een heel praktisch oplossing op tafel: het helpt je eigen gevoel als je in je handelen bijvoorbeeld kiest om je eigen verpakking mee te nemen naar de winkel. Mensen kunnen nog zo beweren dat het een druppel op een gloeiende plaat is, het werkt in ieder geval voor je eigen gevoel en wie weet goed voorbeeld doet goed volgen.

Mijn mensbeeld is dat het ons maar beperkt gegeven is echt zelf leiding te geven aan ons leven, omdat we gemiddeld in een onbewuste overleving modus ons leven leiden. Dat we het ook nog 'slechter' kunnen treffen met slachtofferschap en letterlijk moeten lijden of tot machteloosheid gebracht. Zoals het actuele voorbeeld van mensen in moderne slavernij in Qatar en andere landen en slachtoffers van mensenhandel. Voorbeelden van mensen zoals Mandela in gevangenschap laten zien dat we niet per definitie hopeloos verloren hoeven zijn. Ook het ontroerende voorbeeld van Joseph Oubelkas zoals hij laatst verwoordde in een interview met Coen Verbraak over wat het leven -ondanks alles- de moeite waard maakt (HUMAN serie Over leven). Oubelkas zijn Mindset tijdens omstandigheden van onschuldig jarenlang in Marokkaanse gevangenissen te hebben moeten doorbrengen, bieden een trigger om vanuit het creëren van (zelf)bewustzijn het leven ondanks alles te kunnen leiden en andere mensen tot voorbeeld te kunnen zijn.

Tot zover een uitwerking van onze palaver in november j.l. De volgende bijeenkomst op woensdag 11 januari 2023 gaan we nader in op wat ik hierboven schetste als Mindset, 'geprogrammeerd door onze opvoeding, omgeving, levenslessen, wijsgeren, geloof, waarden en normen, karakter': welke verhalen, welk geloof, weke waarden, bieden ons houvast en hoe worden we ons daar bewust van om ons doen en laten een beter gevoel te laten opleveren? De laatste bijeenkomst op donderdag 16 maart 2023 hebben we het over 'Ideële gedrevenheid'. Sluit gerust aan als je wilt!
Jac Konig

VACATURES

HV FRYSLÂN

Het bestuur van HV Fryslân bestaat uit vier enthousiaste leden. Wij willen meer dan wijzelf kunnen realiseren. Wie komt ons helpen?

Wij zijn daarom dringend op zoek naar:

1. Een bestuurslid algemene zaken en communicatie

2a. Een vrijwilliger die de communicatie met de leden en andere belangstellenden verzorgt (e-nieuwsbrief, website, sociale media e.d.)

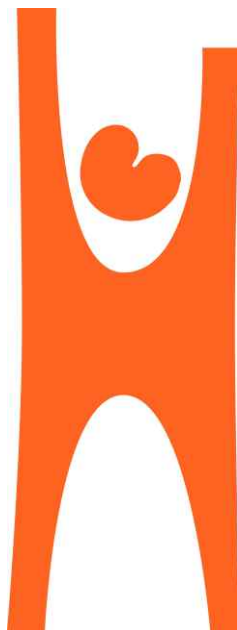
2b. Een vrijwilliger die ons assisteert bij het organiseren van activiteiten en cursussen.

Onze voorkeur gaat uit naar één vrijwilliger die beide taken vervult, maar een verdeling is uiteraard ook mogelijk.

Uitgebreide informatie kunt u vinden op onze website:

<https://www.humanistischverbond.nl/afdeling-fryslan-vacatures>

De invulling van de functies gebeurt in onderling overleg. Bij interesse en voor informatie kunt u contact opnemen met Jan Wijbenga (voorzitter@hvfryslan.nl) of Marjoleine Beers (secretariaat@hvfryslan.nl).

IK BEN BEREID MIJN GEDRAG
RADICAAL AAN TE PASSEN
OM KLIMAATVERANDERING
TEGEN TE GAAN. HET ENIGE
WAT IK ECHT WIL BLIJVEN
DOEN IS VLIEGEN.

EN MELK IN MIJN KOFFIE.
VLIEGEN EN MELK IN MIJN
KOFFIE. THAT'S IT.

EN MISSCHIEN VLEES ETEN.
VLIEGEN, MELK IN MIJN
KOFFIE EN VLEES ETEN.
VOOR DE REST WIL
OVERAL MEE STOPPEN.

EN IK WIL WARM BLIJVEN
DOUCHEN. EN DE ACTION LEEG
KOPEN. EN WEKELIJKS NIEUWE
KLEREN KOPEN, VEEL KLEREN.
EN AF EN TOE WAT PLASTIC
WEGFIKKEN IN DE TUIN. EN
HARD SCHEUREN MET MIJN
GOLF GTI. EN, EN...

NU VERKRIJGBAAR: VAN9TOT5 DEEL 1

WOKE

Ik heb een T-shirt met het opschrift 'Mei ik jo wat freegje? Doge jo wol?' Mag ik je iets vragen? Deug je wel? (Medefriezen: het is geen goede vertaling maar dit komt beter uit) Deug ik zelf wel? Waarschijnlijk niet want ik vlieg nog steeds, ik geef de voorkeur aan gewone koemelk in mijn cappuccino boven de verantwoorde havermelk en ik barbecue met veel plezier. Alle reden dus voor gepaste schaamte want de schaamte is weer helemaal terug. Voor alles is nu een schaamte. Dat wordt me wel duidelijk gemaakt door mensen die precies weten wat goed en niet goed is en wat aanstootgevend is. Ze hebben daar blijkbaar antennes voor. Ik kan alleen die antennes anatomisch niet goed plaatsen: het ontbreken van een dikke huid, gevoelige snaren, lange tenen of een natuurlijke kwetsbaarheid? Of ben ik nu onaardig en verdient ook deze uitspraak oordeelschaamte. Ik durf de stelling aan dat ieder mens een universeel besef heeft van goed en kwaad, een diepliggende kennis van wat goed is en niet goed, een basaal gevoel dat iets of iemand deugt of niet deugt. Deze kennis wordt helaas te vaak overschaduwed en overwoekerd door overlevingsdrift, egocentrisme en hebzucht. Het goede krijgt dan geen kans. Kortgeleden vermeldde iemand dat de zin van het leven gelegen is in de voortplanting. Nee, de functie van het leven is voorplanting, de zin van het leven is het goede doen. En automatisch zijn we dan bij Aristoteles. Handelen is goed wanneer het gedragen wordt door een deugd of bijdraagt aan die deugd. Iemand troosten bijvoorbeeld is goed. Rekening met iemand houden ook. Dat handelen is gebaseerd op de deugd empathie en daardoor goed. Wie goed doet goed ontmoet.

Ook mijn eigen Humanistisch Verbond verliest zichzelf in deugd drift. Als gastheer bij cursussen lees ik in de instructies dat ik 'gastmens' ben. Ik heb niets tegen correctheid maar wel iets tegen hypercorrectie. Op de algemene ledenvergadering kan ik alleen kiezen voor een veganistische lunch. Ik heb niets tegen veganistisch eten maar wel iets tegen het inperken van

keuzevrijheid. Het is mij te 'woke'. In zichzelf is 'woke' goed, misschien wel een deugd. Het is ontstaan in Afrika en overgenomen door de Black Life Matters beweging, als alertheid, als waakzaamheid voor discriminatie, racisme en onderdrukking en als een oproep tot rechtvaardigheid en gelijkwaardigheid. In die zin zou het wokisme een goede waakhond kunnen zijn voor misstanden in onze samenleving. Maar 'woke' is gekaapt door deugneuzen die hun ogenschijnlijk correcte opvatting verabsoluteren en aan anderen opdringen, op straffe van shaming (te kijk zetten), framing (de gekleurde bril), cancelling (uitsluiting) of erger (bedreiging). Wokisme is een machtsmiddel geworden. Wokisme is terreur van de minderheid. Wokisme is een ondeugd.

De terreur van de minderheid staat lijnrecht tegenover de democratie. Naast de waarde van de vrijheid van meningsuiting (en dan bedoel ik niet schelden, liegen en bedreigen) staat ook democratie hoog op mijn lijstje, in goed gezelschap van respect en de klassieke wellevendheid. Democratie betekent het aanvaarden van de meerderheid. Democratie betekent voor mij ook dat je in gesprek bent over elkaars argumenten. Of is dat wellevendheid? Wokisme daarentegen is onaanvaardbaar. Op onze nieuwjaarsbijeenkomst op 28 januari wordt er voor de minderheid van vegetariërs en veganisten goed gezorgd. Daar is geen democratische beslissing voor nodig. Dat is gewoon goed.

Jan Wijbenga
Voorzitter HV Fryslân

Peulen & Praten

Foto: Emma Verbeem

In de vorige Schakel stond een oproep voor leden van de Projectgroep Activiteiten van HV Fryslân. Die oproep was een succes en bij deze: we zoeken (zeker in andere regio) nog meer meedenkers en doeners. Inmiddels is de eerste activiteit van de projectgroep aan het opstarten en bent u zeer welkom in Marsum (kan ook met twee keer een s) Hieronder de informatie.

Peulen & Praten

Hou je van een goed gesprek en lekker eten, dan ben je aan het goede adres in Marsum. Elke laatste vrijdag van de maand koken we daar een lekkere plantaardige maaltijd, met één van de 70 verschillende soorten peulvruchten die op de markt in Leeuwarden verkrijgbaar zijn in de hoofdrol. Maar ben je dol op vlees, vis of zuivel, dan kan dit erbij worden geserveerd. Het gesprek tijdens het eten wordt opgang gebracht met enkele prikkelende vragen. Vind je het leuk om plantaardig te leren koken of heb je zin om te helpen, dan kun je om 17.00 binnenlopen. Om 18.00 uur ongeveer gaan we eten. Na afloop ruimen en wassen we gezamenlijk af. Niet leden zijn ook welkom, neem dus gerust een introducee mee.

Datum: elke laatste vrijdag van de maand, 18.00 tot 20.30 uur, kokshulpen worden om 17.00 uur verwacht.

Locatie consistorie: Buorren 18a in Marsum, het dorp ligt 5 km fietsen vanaf station Leeuwarden of is met buslijn 71 (Leeuwarden-Kop afsluitdijk) bereikbaar.

Kosten: 5 euro, graag gepast en contant betalen.

Opgeven: Er kunnen maximaal 15 mensen meeëten. Stuur daarom tenminste twee dagen vooraf een e-mail naar Sonja de Haan via het mailadres: activiteiten.marssum@hvfryslan.nl en vermeld er zo nodig bij of je vlees, vis of zuivel bij de maaltijd wilt eten. Het is ook fijn als je aangeeft of je komt helpen koken.

SCHAKEL *Budget*

De Schakel is als verbinding tussen onze Noordelijke afdelingen al 26 afleveringen, en dat betekent 6,5 jaar, een echte schakel. Er is meer contact tussen de besturen, activiteitencommissies komen op nieuwe ideeën door activiteiten van anderen en leden komen ook naar activiteiten van de burens. Een win-win situatie, zou je zeggen.

De alsmar stijgende prijzen dwingen echter ook ons tot onderzoek naar bezuinigingen. Het papier wordt duurder, de drukkosten stijgen, en de verzendkosten vliegen helemaal de pan uit.

Daarom gaan we in het volgende jaar experimenteren met verschillende bezuinigingen zonder dat we de kwaliteit teveel aantasten. Zo kunt u een Schakel treffen met dunner papier in maart 2023. De secretarissen zullen strenger gaan toezien op de lengte van de verschillende stukken en keuzes maken over de prioriteit die de artikelen hebben. Daarom zal alle kopij ook via de secretariaten lopen. En we denken natuurlijk over verzendkosten en de mogelijkheden daarop te bezuinigen. Denk vooral mee! En deel uw ervaringen met de dunnere Schakel in het nieuwe jaar.

Wilt u de Schakel liever digitaal ontvangen en daarmee papier-, druk-, en verzendkosten besparen? Meld het bij uw secretaris!

Wat inspireert ons?

DE JONGE HUMANISTEN GRONINGEN

In deze reeks artikelen beschrijven we wat ons het afgelopen kwartaal inspireerde, aan de hand van onze bijeenkomsten.

Deel 3: *Gracias a la vida* – door Ivo Hengst

Meerdere deelnemers van de JHG hebben iets met muziek. We bespelen een instrument of luisteren graag naar muziek. We ervaren een 'zingevende kracht' in muziek. Muziek kan troosten, verbinden, ontspannen of opwekken. Het kan je even afleiden of juist je emoties beter laten doorvoelen. Vrijwel jaarlijks bespreken we daarom liedjes die betekenisvol voor ons zijn tijdens onze 'Zin in Muziek' bijeenkomsten.

In september leidde dit thema weer tot een bijzonder warm en open persoonlijk gesprek, rakend aan uiteenlopende levensthema's. Mooi hoe

verschillend de gekozen liedjes zijn:

instrumentaal, Spaanstalig, rock, folk en punk.

Meestal niet heel bekende nummers, en

interessant hoe verschillend liedjes

geïnterpreteerd kunnen worden. Een enkele keer

blijken liedjes van verschillende deelnemers

hetzelfde thema aan te snijden. Zowel *She* van

Green Day als *Last Hope* van Paramore gaan voor

de inbrengers over de last van verwachtingen van anderen. In de woorden van Green Day voorman Billie Joe Armstrong:

Are you locked up in a world that's been planned out for you?

Are you feeling like a social tool without a use?

Scream at me until my ears bleed

I'm taking heed just for you

Meer van de gekozen nummers raken een thema dat gerelateerd is aan de adolescentieperiode. Neil Young weet in meerdere nummers de melancholische sfeer te creëren die de inbrengende deelnemer doet terugdenken aan jeugdige eenzaamheid, het proberen contact

te maken, vooral met de andere sekse, maar zonder succes. Zoals in het nummer *Out on the Weekend*:

*See the lonely boy, out on the weekend
Trying to make it pay
Can't relate to joy, he tries to speak and
Can't begin to say*

Totaal anders, meer maatschappelijk betrokken, was het Zuid-Afrikaanse *Kobus Le Grange Marais* van David Kramer. De inbrenger, slechts één generatie verwijderd van een vanzelfsprekende betrokkenheid bij het Apartheidsregime, zag zijn familie worstelen met het verleden, het in het reine komen met het indringende besef dat je aan de verkeerde kant hebt gestaan. De Zuid-Afrikaanse singer-songwriter wist zich hierin goed in te leven:

*"I was all my life a railwayman, I was all my life a Boer
And there's none unkindier than a man's own kind. I'll tell you that's
for sure
Well I fought in the O.B. till I was caught and I sweated my guts in
the camp
For the bombs I threw and the bridges I blew
And here's what I get for thanks
For the turning wheels took off my legs
I'm not going anywhere
But downhill all the way from here,"
Said Kobus Le Grange Marais*

Misschien het mooiste liedje van de avond was *Gracias a la Vida*, in de uitvoering van de Argentijnse zangeres Mercedes Sosa. Ook wel een 'humanistische hymne' genoemd met een universele thematiek waarin alle andere thema's samenkomen: liefde, je eigen kompas ontwikkelen, goed en kwaad onderscheiden. Het lied gaat over het omarmen van het leven, maar ook over het afscheid ervan. De Chileense artiest Violeta Parra, schrijver en oorspronkelijke vertolker van het nummer, pleegde tragisch genoeg suïcide een jaar nadat ze het nummer uitbracht.

Mercedes Sosa Voor de inbrenger vormt het liedje een dierbare herinnering aan een veel te jong gestorven moeder die in het zicht

van haar voortijdige dood toch ontzettend dankbaar was voor alles wat ze in haar te korte bestaan van het leven mee kreeg. Het leidde tot een mooi gesprek over verbinding, verlies, aanvaarding en dankbaarheid. Het laatste deel van de tekst in Nederlandse vertaling:

*Dank aan het leven dat me zoveel heeft gegeven.
Het heeft me een hart gegeven dat heftig slaat
als ik de vrucht van het menselijk verstand zie,
als ik het goede zo ver van het kwade zie,
als ik in de diepte van jouw heldere ogen kijk.*

*Dank aan het leven dat me zoveel heeft gegeven.
Het heeft me de lach en de traan gegeven.
Zo onderscheid ik geluk van verdriet,
de twee elementen die mijn lied vormen,
en jullie lied, dat eenzelfde lied is,
en het lied van allen, dat mijn eigen lied is.*

Mercedes Sosa

MIDWINTERVIERING VOOR JONGE HUMANISTEN

Locatie: Humanistisch Centrum

Datum: 16 december, Tijd: 20:00 – 22:30 u. (inloop v.a. 19:30 u.)

Hoe kun je ontsnappen aan prestatiedruk en keuzestress en hoe leid je een ontspannen leven? Tijdens onze midwinterviering zullen we wat vertragen en de tijd nemen om deze belangrijke dingen te overdenken. Zoals bij al onze vieringen zal er een afwisselend programma zijn. We komen tot rust tijdens een Aziatische theeceremonie, leunen achterover tijdens enkele muzikale bijdragen en gaan ontspannen met elkaar in gesprek in de vorm van een benedictijner kapittel.

Kom je voor het eerst, of ben je nieuwsgierig geworden? Je bent altijd van harte welkom! We zijn een groep twintigers, dertigers en enkele jonge veertigers die diepgang en gezelligheid combineren in een open sfeer. Meer informatie vind je op deze website: jongehumanistengroningen.nl

WANDELEN in *Groningen*

Zondag 8 januari 2023 Wandeling in het Noordlaarderbos
Verzamelen bij Herberg De Blankenhoeve, gelegen aan de Zuidlaarderweg
tussen Glimmen en Noordlaren.
Na afloop koffiedrinken bij Herberg De Blankenhoeve.

Zondag 5 februari 2023 Wandeling in De Strubben
Vanuit Schipborg neemt men de weg naar Anloo. Wanneer men Schipborg
uitrijdt begint links van de weg het bos. Aan het einde van het bos ligt links
de inrit naar de parkeerplaats. Naast de inrit begint ook het fietspad. Aan
de rechterkant van de weg t/o de inrit staan verschillende borden o.a.
Grote P, De Strubben en Hunebed.
Na afloop koffiedrinken bij Restaurant de Drentsche Aa in Schipborg.

Zondag 5 maart 2023 Wandeling in de Appelbergen
We starten in Glimmen vanaf de parkeerplaats van Brasserie De
Kastanjehoeve, gelegen aan de Zuidlaarderweg 4 nabij de
spoorwegovergang.
Na afloop koffiedrinken bij Brasserie De Kastanjehoeve.

Alle wandelingen starten om 10.30 uur en zijn tussen 3 a 4,5 km.

Deelname aan de wandelingen is gratis.

Na afloop gaan we iets in de buurt drinken. Drankjes na afloop zijn voor
eigen rekening.

Inlichtingen Pieter en Marijke Hofman

Tel: 0592 343595

Mobiel: 06 1900 30 43 email: hofbak@ziggo.nl

ZINDAG in 2023

Sinds ons 'nieuw begin' van de Zindag in september ontvangen we veel positieve reacties. Bij de Zindagen over 'nieuw begin' en 'ontmaskeren' ontvingen we beide keren

zo'n twintig enthousiast deelnemende bezoekers. We voerden gesprekken over opnieuw beginnen en jezelf blootgeven. We luisterden naar verhalen over Cat Stevens die zichzelf opnieuw uitvond en Carl Rogers die zich ervoor inzette dat mensen zich vrij van 'maskers' verder konden ontwikkelen. We zongen liedjes over veranderende tijden en een pokerface. En we genoten natuurlijk van taart, en van de ontmoetingen met elkaar.

De Zindag over 'nieuwsgierigheid' stond ten tijde van de deadline van deze Schakel nog op het programma maar we weten al dat we in het nieuwe jaar door willen gaan met dit concept.

Voor wie het gemist heeft: wat is Zindag?

Zindag is een zondagsbijeenkomst bedoeld voor mensen die diepgang zoeken in het leven, maar zich niet thuis voelen in een religieuze omgeving. We komen samen om het

leven en ons menszijn te vieren, te erkennen dat niemand foutloos is en om elkaar te inspireren een beter mens te zijn.

Iedere Zindag staat een thema centraal dat we op verschillende manieren belichten, bespreken en beleven; met voordrachten, muziek, beeldmateriaal en ruimte voor gesprek.

De bijeenkomsten staan open voor iedereen, dus wees welkom en sluit aan!
We sluiten altijd af met koffie/thee en taart.

- Aanvang: 11:00 uur (inloop vanaf 10:30 uur)
- Toegang gratis. Taart meebrengen wordt zeer gewaardeerd!
- Aanmelden: Niet nodig.

De Zindag is mede-geïnspireerd op het concept van Sunday Assembly en vindt plaats op iedere laatste zondag van de maand, maar niet in december.

De volgende Zindagen zijn dus op:

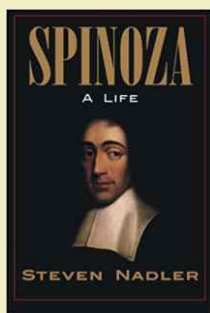
- 29 januari
- 26 februari
- 26 maart

Dus schuif de volgende keer gezellig aan.

OPROEP: om iedere maand weer een mooie Zindag te organiseren, kunnen we wel wat versterking gebruiken. Lijkt het je leuk om mee te denken en te helpen bij het vormgeven van volgende edities van Zindag? Sluit je aan door een bericht te sturen naar

zindag@hvgroningen.nl

Marijke van de Hel, Gerrya Tonkes, Welmer Boiten en Ivo Hengst

Oproep Victor Bom, Bibliotheekcommissie HVG

Spinoza, Steven Nadler, 2001

Wie van de (oudere) humanisten van het HVG is in het bezit van het boek:

'Spinoza', uit 2001, van Steven Nadler

en is bereid dit af te staan aan de bibliotheek van het Humanistisch Centrum van het HVG.

Ik verneem eventueel graag van u.

Gaarne een mailtje naar vijbom@gmail.com of even bellen 0505010281

BOEKBESPREKING

door Jeannette Stavenga-Visser, bibliotheekcommissie HV Groningen

Tot op de dag

Mardjan Seighali, 2021

Van de achterflap

Als de Iraanse Mardjan Seighali op haar zesentwintigste in Nederland aankomt besluit ze alles op alles te zetten om haar leven zin en betekenis te geven. Ook al zijn de herinneringen aan de Iraanse gevangenis en het regime van ayatollah Khomeini nog vers, ze laat zich door niets en niemand meer tegenhouden. Dertig jaar later vertelt Seighali haar verhaal, dat ze tot nu toe zorgvuldig voor zichzelf en de buitenwereld weggestopt had. Samen met schrijver en journalist Job Hulsmans schreef ze een intiem en hoopgevend boek over volwassenwording, identiteit en een grenzeloze liefde.

Mardjan Seighali, de huidige voorzitter van het Humanistisch Verbond Nederland, schreef een bewogen, intiem en strijdvaardig levensverhaal. Ze werd geboren in 1964, in Rasht, Iran, waar ze opgroeide binnen een beschermd familieleven. Onder invloed van de Iraanse Revolutie (1979) kwam ze in contact met een progressieve politieke partij, die streed voor vrijheid en gelijke mogelijkheden. Als gevolg van haar activiteiten vonden haar ouders en haar vriend Rasoul dat Rasht niet meer veilig voor haar was, en daarom 'ontvoerde' haar vader Mardjan naar een tante in Teheran. Na 4 maanden, en met het Perzische Nieuwjaar in zicht, wilde ze graag weer naar huis. Op de eerste avond na haar thuiskomst werd ze gearresteerd en verbleef toen 1,5 jaar in de gevangenis. Deze intens verschrikkelijke en verdrietige periode heeft haar levenskracht niet gebroken. Mardjan kwam vrij dankzij een borgsom, onder voorwaarde dat ze ging trouwen en met een verbod op studie en werk. Ze trouwde in december 1983 met Rasoul en samen kregen ze twee zonen. In 1989 werd Rasoul als cameraman gesnapt bij een geheime filmopname, maar gelukkig kon hij daarna vluchten, uiteindelijk naar Nederland. Mardjan ging toen met haar twee kinderen weer bij haar ouders wonen. Na drie mislukte vluchtpogingen slaagde ze erin om in 1990 ook naar Nederland te komen.

Mardjan vertelt haar levensverhaal vanuit haar Nederlandse situatie met flashbacks van haar tijd in Iran. Het geeft een beklemmend inzicht hoe politieke systemen van invloed zijn op het alledaagse leven van mensen, maar ook van de problematische asielpcedures en inburgeringsprocessen in Nederland. Mardjan's levensvisie is "Ik wil zelf zin en betekenis geven aan mijn leven". Dit geeft haar de kracht om, ingebed in haar gezin, in Nederland te studeren, te werken en actief te zijn binnen verschillende maatschappelijke organisaties. Zo werkte ze van 1996 tot 2013 in de jeugdhulpverlening en bij Erfgoed Nederland. Van 2013 tot 2021 was ze directeur van de Stichting voor Vluchteling-Studenten (UAF), waarvan ze trouwens zelf ook ondersteuning kreeg. In 2016 kwam ze in de Raad van Advies van het College voor de Rechten van Mens, en in 2019 ontving ze de eervolle Comeniusprijs. Op 20 november 2020 werd Mardjan gekozen als voorzitter van het HV.

UITNODIGING

Internationaal Humanisme met Boris van der Ham

Een van ambities van het HV is een 'actieve samenwerkingspartner' in Nederland en Internationaal zijn. Hoe wordt dat internationaal ingevuld, welke successen zijn er en welke moeilijkheden. Hoe staat het met het Internationaal Humanisme? Kan men spreken van wereldhumanisme?

Hoe wordt er **5 februari 2023** samengewerkt? Wat kunnen wij doen?

Onze gast is Boris van der Ham bestuurslid van Humanists international, vroeger IHEU.

Boris van der Ham heeft een veelzijdige carrière, o.a. in de politiek, in de muziek en toneel en heeft momenteel een aantal bestuursfuncties. Hij was tussen 2012 en 2020 ook voorzitter van het Humanistisch verbond.

- **Datum: 5 februari 2023 | Aanvang: 14:00**
- **Plaats: Humanistisch Centrum Groningen**
- **Toegang is gratis**
- **Aanmelden: aanmelden@hvgroningen.nl**

NIEUWJAARSVIERING 2023

Het bestuur van de afdeling Groningen en Ommeland nodigt alle leden graag uit voor de Nieuwjaarsviering 2023.

We hebben daarvoor een bijeenkomst georganiseerd op zondagmiddag 22 januari 2023.

Als thema voor deze bijeenkomst hebben wij gekozen voor **OPTIMISME**. Optimisme staat voor een positieve levenshouding. Dat is in deze tijden met vaak zorgelijk nieuws niet altijd gemakkelijk; maar zo aan het begin van het nieuwe jaar wel goed om het er eens over te hebben.

Voor deze bijeenkomst hebben we ook de burgemeester van Groningen, Koen Schuiling, uitgenodigd en hij heeft die uitnodiging tot onze vreugde aangenomen. We hebben hem gevraagd op ons thema te reflecteren en dat heeft hij toegezegd.

We hopen u/je te zien op 22 januari. U/je bent van harte welkom !

Wanneer: zondagmiddag 22 januari 2023

Tijd: 14.00 uur / inloop 13.30 uur

Plaats: Humanistisch Centrum Groningen

Verslag bijeenkomst Ecohumanisme op 12 november 2022.

Sjaak Swart

Een twintigtal mensen waren op 12 november op de bijeenkomst in het Humanistisch Centrum aan de W.A. Scholtenstraat afgekomen om zich te verdiepen in het ecohumanisme. De bijeenkomst was georganiseerd vanwege de brede zorg over de crisissen die zich opstapelen (bijv. klimaat, biodiversiteit, energie). De vragen hoe het humanisme zich hiertoe verhoudt en wat dat betekent voor ons dagelijks handelen, stonden centraal.

Floris van den Berg

De inleider van de middag, Floris van den Berg die zich humanist, vrijdenker en scepticus noemt en werkzaam is bij de Universiteit van Utrecht als milieufilosoof, had geen vrolijke boodschap: ondanks de enorme ecologische crisis gaan we gewoon door met ons oude leven. We vliegen weer (nu corona voorbij lijkt te zijn), consumeren volop en de wereldbevolking neemt nog steeds toe. Volgens hem moeten we als humanist op basis van de beschikbare feiten en logische argumenten onze conclusies trekken: radicale verandering is nodig; dat betekent veganisme en een, materieel gezien, sobere leefstijl. Hij ging vervolgens vooral in op veganisme. Het humanisme is volgens hem nog steeds te antropocentrisch omdat het de (individuele) mens als uitgangspunt neemt. Hij pleitte voor 'sentiëntisme' verwijzend naar de rechtsfilosoof Jeremy Bentham (1748 – 1832) die stelde dat het criterium om een wezen morele status toe te kennen niet de vraag is of het logisch kan redeneren of praten maar of het kan lijden. Anders zouden we – rationeel gezien – pasgeboren baby's geen morele status moeten toekennen. Niet tot welke soort een wezen behoort, maar het vermogen tot lijden bepaalt of het een plaats heeft in onze morele kring. Anders maak je je schuldig aan 'soortisme', vergelijkbaar met racisme en seksisme, aldus Van den Berg. De consequentie is volgens hem veganisme, geen vegetarisme want dat staat te dicht bij vleesconsumptie (carnivorisme). De boterbevattende koekjes die in het Humanistisch Centrum serveerde konden volgens hem niet door de beugel. Maar niet alleen mensen en dieren, ook toekomstige generaties

hebben een morele status, al bestaan ze nog niet. Ondanks de vroegere waarschuwingen van Rachel Carson (Dode Lente) en de Club van Rome (Grenzen aan de groei) jagen we met onze 'presentistische' leefstijl ons ecologisch kapitaal er doorheen, ten koste van toekomstige aardbewoners. De ecologische voetafdruk van de Nederlander is 3,7 maal de draagkracht van de aarde. Volgens Van den Berg doen we aan 'temporeel kolonialisme' ten koste van toekomstige generaties maar ook van onze al bestaande kleinkinderen. We zijn nu vlakbij een ecologisch omslagpunt. Als we die passeren is het nauwelijks mogelijk de ontwikkelingen nog te keren.

Vragen en discussie

De inleiding door Van de Berg maakte indruk maar leverde ook vragen op. Want, stel dat we kippen een dierwaardig leven geven in een duurzame wereld, is het dan verkeerd om eieren te gebruiken? Volgens Van den Berg impliceert sentiëntisme dat we dieren niet instrumenteel mogen gebruiken, dus ook niet die eieren. Het blijft echter de vraag of dit in absolute zin geldt of dat men, zoals Emmanuel Kant dat ooit voor mensen stelde, dieren *niet uitsluitend* instrumenteel mag gebruiken. Een andere vraag was hoe sentiëntisme zich verhoudt tot de wolf in Nederland die in de natuur veel dierlijk lijden veroorzaakt. Volgens Van den Berg moet men dit 'predatieprobleem' pragmatisch benaderen. Laat de natuur de natuur en laten we ons richten op onze eigen handelingen. Dat de opkomst van de wolf een gevolg is van menselijk handelen (natuurbescherming) bleef onbesproken. Ook werd opgemerkt dat de focus op sentiëntisme de morele status en onze afhankelijkheid van de niet-sentiënte natuur zoals planten, populaties, ecosystemen en de aarde als geheel buiten beschouwing laat en dat een aanvulling daarom nodig is.

Renée Luth

Na inleiding door Van den Berg ging men in kleine groepen verder praten. Daarna volgde een poëtische intermezzo waarin de voormalige stadsdichter van Groningen, Renée Luth, voorlas uit haar gedichtenbundel 'Zeemeerminnen zinken niet'. Met haar ritmisch gesproken zinnen bracht zij

de schoonheid terug in het wat sombere gemoed van de aanwezigen na het eerste deel van de middag.

Kernpunten

Uit de plenaire rapportage die hierna volgde bleek dat men sentiëntisme erkende als een uitgangspunt van het ecohumanisme. Maar slechts een fractie van de mensen volgt een veganistische levensstijl. Men vraagt dan bijvoorbeeld of je wel voldoende vitamines binnenkrijgt, een vraag die niet wordt gesteld bij voedsel in bijvoorbeeld schoolkantines. Ook zijn veganistische alternatieven vaak duur. Door de meeste groepen werd naar voren gebracht dat de radicale oproep door Van den Berg voor veganisme en een uiterst sobere leefstijl in de praktijk moeilijk zijn vol te houden. Men zag het liever als stip op de horizon waarbij tussenstappen nodig zijn; vegetarisme (geen vlees, wel zuivel) is zo'n mogelijke tussenstap. Naast sentiëntisme werden verbondenheid met en de afhankelijkheid van de natuur als misschien wel belangrijkere uitgangspunten genoemd die naar een circulaire economie kunnen leiden. Ook daar spelen obstakels. Als je niet wilt vliegen, kun je een kind wonend op een ander continent, niet meer bezoeken. Een discussiepunt was wat je impact is als individu. Je kunt bijvoorbeeld tabletten gebruiken i.p.v. tubes tandpasta. Dat mag dan goed voelen maar het is minder dan een druppel op de gloeiende plaat. Daartegen werd opgemerkt dat ons gedrag een voorbeeldfunctie heeft en dat eerder sociale bewegingen in gang werden gezet door individuele acties. Maar ook organisaties en overheden zijn nodig zoals het succesvol terugdringen van rookgedrag bewijst.

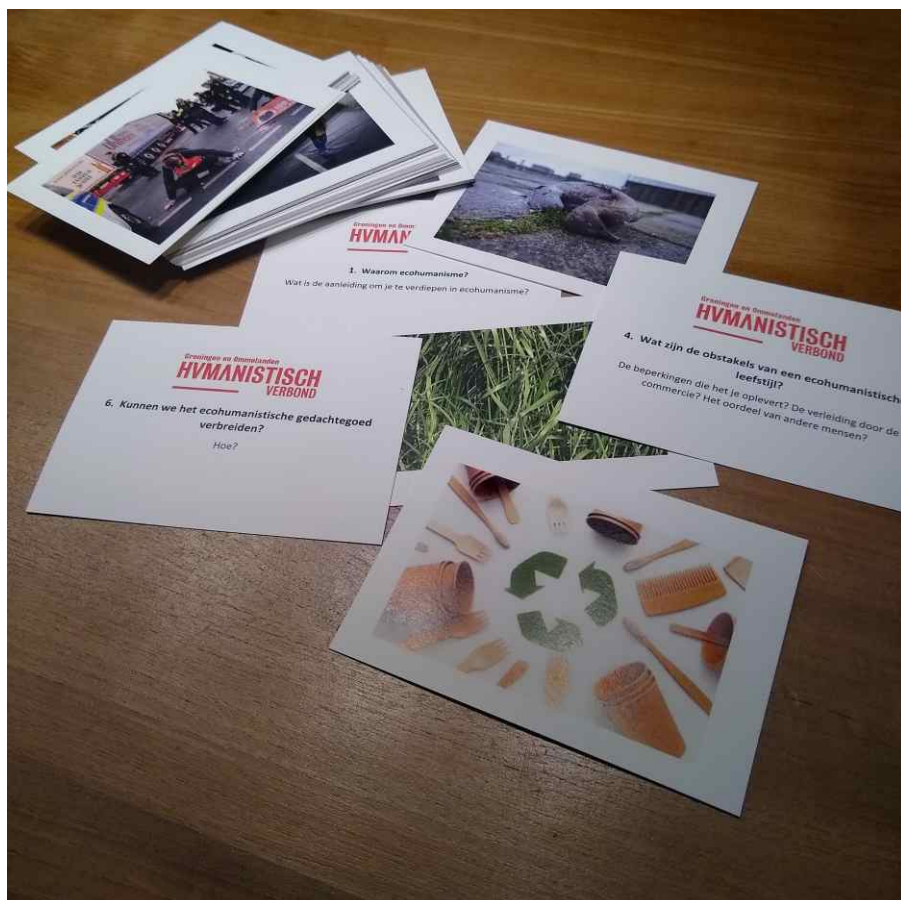
Hoe nu verder?

Aan het eind van de middag werd geïnventariseerd wat de volgende stap zou kunnen zijn van de werkgroep. Behalve een verdere doordinking van het ecohumanistische gedachtengoed werden concrete handelingsperspectieven belangrijk gevonden. Wat kun je zelf doen voor het klimaat, hoe kook je veganistisch, welke keuzes kun je maken bij het kopen van kleding, enzovoort? De Werkgroep Ecohumanisme gaat hiermee aan de

slag en zal een nieuwe bijeenkomst voorbereiden, vermoedelijk in februari, 2023. Aan het eind van de middag bleef men nog even napraten met een hapje en een drankje. Na deze inspirerende maar ook confronterende kennismaking met het ecohumanisme is het duidelijk dat we nog veel stappen moeten zetten.

Belangstelling voor de Werkgroep Ecohumanisme? Email naar ecohumanisme@hvgroningen.nl

CURSUS KUNST EN FILOSOFIE

Inhoud van de cursus:

Door alle tijden heen is er een interactie geweest tussen kunstenaars en filosofen. Kunstenaars lieten zich inspireren door ideeën van filosofen. En, omgekeerd, vormden kunstwerken voor filosofen een beginpunt, uitwerking of illustratie van hun denken. In deze cursus staan deze interacties centraal, rond zeven thema's.

1. Deugdenethiek (Griekse filosofen en Romeinse kunsten)
2. Natuurfilosofie (Arabieren, middeleeuwse kunstenaars en Frederik II)
3. Pacifisme (Otto Dix en Bertrand Russell)
4. Het probleem van het Kwaad (Paula Rego en Mark Rowlands)
5. Emancipatie (Jenny Saville, Guerilla Girls)
6. Rationaliteit, zelfkennis en vrijheid (Tinkebell, Orlan en Rorty)
7. Humor, ironie en zelfspot (Chappell en Wertheim)

Tijdens iedere bijeenkomst zullen werken van filosofen en kunstenaars worden besproken, getoond en bediscussieerd.

Tijden: 25 januari, 1, 8, 15 en 22 februari en 1 en 8 maart 2023
7 woensdagavonden van 19.30 uur tot 22.00 uur

Plaats: Humanistisch Centrum Groningen

Docent: Ronald Hünneberg

Kosten: € 85 voor de hele cursus

Aanmelden: secre.hvgron@gmail.com

Bijeenkomst voor nieuwe leden op zondag 2 april 2023

Het bestuur van de afdeling Groningen en Ommeland organiseert twee keer per jaar een bijeenkomst voor mensen die in het voorafgaande halve jaar lid zijn geworden van het Humanistisch Verbond. Eén in het voorjaar en één in het najaar. Diegenen die in dat half jaar lid zijn geworden van het Humanistisch Verbond, of naar onze afdeling zijn verhuisd ontvangen hiervoor een uitnodiging via de mail. Dit jaar zijn de bijeenkomsten gepland op zondagmiddag 2 april en op donderdagavond 5 oktober.

Met dit bericht willen wij de nieuwe leden attent maken op de bijeenkomst op 2 april 2023. Deze wordt gehouden in het Humanistisch Centrum in Groningen, van 14.00 uur tot 16.00 uur.

Tijdens deze bijeenkomst gaan we kort in op het begrip humanisme. Er zullen enkele bestuursleden en contactpersonen van activiteitengroepen aanwezig zijn, zodat u een beeld krijgt van wat u van onze afdeling kunt verwachten.

Maar we hopen ook te horen welke verwachtingen er onder de nieuwe leden leven. Ervaringen en nieuwe ideeën zijn zeer welkom.

REGIO NOORD

Humanistische contacten

voor een landelijk overzicht van humanistische organisaties: zie www.human.nl

Humanistisch Vormingsonderwijs HVO

HVO Primair- Org. voor docenten HVO en Levensbeschouwing in het openbaar basisonderwijs. Eltjo Dijk is de regiobegeleider Fryslân
Mail: e.dijk@hvo.nl

Filosofiewerkgroep Fryslân

Ron Muijzer, Raard, 06 337 81 823
ronmuijzer@yahoo.com

Humanistisch geestelijk raadslieden

Carla Bellers, carla.bellers@mcl.nl
MCL Leeuwarden

Myriam van der Vorst, 0513 685 739
Tjongerschans Ziekenhuis Heerenveen

Jan Sipma 06 8320 7732
Meriant

Marcelle Mulder, 06 308 12 853
Zorgorg. Patyna, Sneek
marcelle.mulder@patyna.nl

Agaath Heijboer, 050 3613884 of 3612030
a.a.heijboer@umcg.nl

NNCZ/Jannes van der Sleedenhuis
Hoogeveen
Bas van der Sijde, contact: 0528-266944
Nannie Bos

Sichtpunt.frl geestelijke verzorging voor mensen in de thuissituatie

Humanistische geestelijke verzorging bij Justitie

Dr. S van Mesdagkliniek, Groningen
Jeannette van der Meijde, 050 5221221

Eva Boer, PI Veenhuizen,
locatie Esserheem 08807 37123
locatie Norgerhaven 08807 36885/36882

PI Marwei Jacob Oeverbeek
j.oeverbeek@dji.minjus.nl

GGZ Friesland, locatie Franeker

Wietske Cuperus, geestelijk verzorger
aanwezig: di, do, vrij 06 83 263 099
wietske.cuperus@ggzfriesland.nl

Vrij gevestigde Humanistische Raadslieden

Mirabelle A. Schaub-de Jong
050-5252253 / 0620732179

Jan Sipma
06 2099 1738

Humanistische geestelijke verzorging bij Defensie

Johan Willem Frisokazerne, Assen
Wiebe Arts, 06-12967358

Humanistische geestelijke begeleiding

Het leven vormgeven is niet altijd eenvoudig. Humanistische geestelijke begeleiders helpen - met gesprekken, advies en ondersteuning - om evenwicht te vinden als het even moeilijk gaat. Humanistisch geestelijk verzorgers werken bij defensie, justitie, in de zorg of zijn vrijgevestigd. Vrijgevestigde geestelijk verzorgers kunnen ook helpen vorm te geven aan een humanistische relativering.

Humanistische Uitvaartbegeleiding

Nabestaanden vinden het moeilijk een toespraak te schrijven of uit te spreken. Een humanistische uitvaartbegeleider helpt u daarbij. Mogelijkheden zijn een gesprek-bij-leven en een gesprek met nabestaanden. Een humanistische uitvaartbegeleider heeft een speciale opleiding gevolgd en biedt hulp op basis van kennis en ervaring. De begeleider is humanist en heeft oog voor de waardigheid en eigenheid van elk mens en begrip voor de kronkelwegen van het leven.

Er is een speciale website waar u alle informatie vindt:

www.humanistischeuitvaart.nl

0517 417799 HUB Fryslân

0900 33302020 HUB Drenthe

Humanistisch Verbond Sprekers bij uitvaarten

<https://humanistischeuitvaart.nl/sprekers/regio-drenthe-overijssel-en-flevoland/>

Een executeur testamentair van het Steunfonds Humanisme?

Wat moet er gebeuren als ik er niet meer ben? Het is misschien niet plezierig, maar wel goed om er eens bij stil te staan. Want wie regelt uw uitvaart? Wie zorgt ervoor dat de wensen uit uw testament worden uitgevoerd en handelt allerlei praktische zaken af?

Als er in uw omgeving niet direct iemand is om dit voor u te regelen, kunt u het Steunfonds Humanisme als executeur inschakelen. De medewerkers regelen uw zaken met respect, zorg en oog voor detail.

Leden bezoeken leden Fryslân

Contact te leggen voor iemand met verzoek of aanbod te ontmoeten, wonend in:

Postcode gebied 8441-9091

Jac.Konig@kpnmail.nl of [0653172732](tel:0653172732)

Postcode gebieden 8391 - 8434 en 9109 –

9296 sakevanderkloet@gmail.com of

[0650634629](tel:0650634629) [Palavergroep opstarten:](#)

secretariaat@hvfryslan.nl

Stichting Abraham Vellinga

Piet Postma secr. Dubbelstraat 1-4

8561 BC Balk piet@pjpostma.nl

0514 581879

Bijlenga Stichting

Jan Dijkstra jan.dijkstra.mz@gmail.com

Marjoleine Beers secretariaat@hvfryslan.nl

HUMANITAS

Humanitas Assen

Brunelstraat 77, 9404 KB Assen
0592 311 121 assen@humanitas.nl

Humanitas Groningen

A-kerkhof 22 ZZ, 9711 JB Groningen
050 3120633 info.noord@humanitas.nl

Humanitas De Stellingwerven

DeStellingwerven@humanitas.nl
secretaris: Rikus Hermelink

Humanitas Leeuwarden

leeuwarden@humanitas.nl

Humanitas NO-Friesland

no.friesland@humanitas.nl

Humanitas NW-Friesland

nw-friesland@humanitas.nl

De Fryske Marren (DFM)

defriesemerren@humanitas.nl

Humanitas Smallingerland/Opsterland

smallingerland-
opsterland@humanitas.nl

Humanitas ZW Friesland

zw-friesland@humanitas.nl
Josée Peereboom secr.
0515-424416

Humanitas Heerenveen

heerenveen@humanitas.nl

BESTUREN

Afdelings

FRYSLÂN

Jan Wijbenga, voorzitter@hvfryslan.nl
Marjoleine Beers, secretaris en ledenadministratie
secretariaat@hvfryslan.nl, 06 5311 2732
Bart van 't Veer, penningmeester@hvfryslan.nl
Roeleke Naber, lid

DRENTHE

Henk van der Zijden, voorzitter, 0592 20 33 12 / 06 23 60 91 01
henkvanderzijden@outlook.com
Fieneke Stronkhorst, secretaris
0592 34 27 20 / 06 21 36 32 23 secre.hvdrenthe@gmail.com
Hedwig Udding-Blok, penningmeester a.i.
pen.hvdrenthe@gmail.com (financiële post) en
udding-blok@hetnet.nl (voor de overige post) 06 5759 22 08
Marlon Busstra, bestuurslid communicatie, 06 1320 0785
communicatiehvasen@gmail.com

GRONINGEN en Ommelanden

Marijke van de Hel, voorzitter
marijkevandeheil@gmail.com
Ieke Verveld, secretaris
secre.hvgron@gmail.com 06 10264135
Willem Waard, penningmeester
penningm.hvgron@gmail.com
Lenie Kootstra, lid, Leniekootstra@gmail.com
Welmer Boiten welmerboiten@gmail.com
Ger Koenen, gerkoenen@hotmail.com

JONGE HUMANISTEN

Ivo Hengst, jong hv: ivo_hengst@hotmail.com

4	Cursussen in het Noorden
6	De kunst van het falen
8	Interview Wim Roeleveld
11	Klankbordgroep Drenthe
13	Resultaten enquête Drenthe
14	Activiteiten Drenthe
16	Oproep
17	Toyisten
19	Polarisatie & verbinding
22	Nieuwjaarsbijeenkomst FRL
23	Filosofiecafé FRL
24	Filosofie voor een breed publiek
26	Palavers
31	Vacatures FRL
32	Woke
35	Peulen & praten
36	Schakel budget
37	Jonge Humanisten in Groningen
40	Wandelen GR
41	Zindagen in GR
43	Bibliotheekcommissie
44	Uitnodiging Boris vd Ham
45	Nieuwjaarsviering GR
46	Ecohumanisme
50	Cursus kunst & filosofie
51	Bijeenkomst nieuwe leden

INHOUD